

УДК 378.147:373.3.011.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-40>

Таміла ДЖАМАН,

orcid.org/0000-0003-2257-0875

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кабінету виховної роботи та позашкільної освіти

Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

(Рівне, Україна) *jaman-tv@ukr.net*

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті описано технологічне забезпечення неперервної підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання. Зазначено, що таке технологічне забезпечення спрямоване на формування готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного середовища навчання, що дасть змогу вчителю працювати над власним креативним, інноваційним потенціалом, вибудувати траєкторію професійного вдосконалення і розвитку упродовж усього періоду фахової підготовки та післядипломної освіти. Зазначено, що вдосконалення навчальної діяльності шляхом розвитку передової освітньої практики має бути найпершою метою кожного вчителя і кожного навчального закладу, оскільки успішна реалізація вчителем початкової школи професійних функцій в умовах інклюзивного середовища навчання стане можливою через упровадження у процес фахової підготовки та післядипломної освіти педагогів науково обґрунтованої та ефективної технології формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання. Проведено науковий аналіз досліджень з цієї проблеми. Уточнено дефініції понять «технологія», «технологія формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання». Визначено мету, завдання, етапи, форми технологічного забезпечення неперервної підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання. Запропоновано технології формування компонентів професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання на кожному етапі неперервної професійної підготовки. Зроблено висновки-рекомендації щодо формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання в організаційній, викладацько-навчальній, дослідницько-перспективній діяльності.

Ключові слова: технологічне забезпечення, технологія формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання, професійна готовність учителів, інклюзивне навчання.

Tamila DZHAMAN,

orcid.org/0000-0003-2257-0875

Candidate of Pedagogical Science,

Head of the Office of Educational Work and Extracurricular Education

Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education

(Rivne, Ukraine) *jaman-tv@ukr.net*

TECHNOLOGICAL SUPPORT OF CONTINUOUS PRIMARY SCHOOL TEACHER TRAINING TO THE WORK IN CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

This article describes the technological support of continuous primary school teacher training to the work in conditions of inclusive education. It is marked that such technological support orientates on forming the primary school teacher's readiness to work in inclusive education field that gives the opportunity for teacher to work on its own creative and innovative potential, to build the direction of its own professional development and growth during the whole period of the professional training and postgraduate education. It is marked that mastering the educational activity through developing the best educational practice, should be the main and the first goal of each teacher and each educational institution, because the succeed realization of professional functions made by the primary school teacher in the conditions of inclusive education environment will be possible through providing the scientifically proven and effective technology of forming the primary school teacher's professional readiness to work in the conditions of inclusive education in the process of professional training and postgraduate pedagogy education. The scientific analysis of this problem's studies was conducted and the definitions of such concepts as "technology", "technology of forming the primary school teacher's professional readiness to work in the inclusive education conditions" were clarified. The goal, tasks, stages, forms and technological support of continuous primary school teacher training to work in conditions of inclusive education were defined. The technology of formation the components of primary school teacher's professional readiness to work in the conditions of inclusive education on

each stage of continuous professional training were proposed. The summary and recommendations for the formation of primary school teachers' professional readiness to work in the conditions of inclusive education in organizational, educational and exploration activity were made.

Key words: technological support, the technology of formation the professional primary school teacher's readiness to work in the conditions of inclusive education, professional teacher's readiness, inclusive education.

Постановка проблеми. Увага до проблем дітей з особливими освітніми потребами має суспільну значущість, яка зумовила необхідність розроблення цілеспрямованих дій для створення сприятливих умов інтеграції в систему сучасних суспільних відносин. Втілення інклюзивних принципів у життя вимагає змін не лише у психолого-педагогічному супроводі, але й у науково-методичній підготовці фахівців у системі професійної освіти. Робота з дітьми з особливими освітніми потребами вимагає високого рівня вчительської компетентності та організаційних змін, спрямованих на підвищення ефективності навчального процесу. Вдосконалення навчальної діяльності шляхом розвитку передової освітньої практики має бути найпершою метою кожного вчителя і кожного навчального закладу. Успішна реалізація вчителем початкової школи професійних функцій в умовах інклюзивного середовища навчання стане можливою через упровадження у процес фахової підготовки та післядипломної освіти педагогів науково обґрунтованої та ефективної технології формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання.

Аналіз досліджень. Аналізуючи наукові дослідження з цієї проблеми, ми враховуємо позиції щодо структури готовності та особистісних якостей педагога, який оволодів готовністю до роботи в початковій школі (О. П. Демченко, О. М. Івлієва, Т. В. Коваль, О. В. Сорока), відображення готовності у різних напрямках педагогічної діяльності (Л. В. Красюк), методики формування готовності (М. В. Федоренко), компетентностей, дотичних до процесу формування готовності (І. М. Новик), мети й результату готовності (Л. В. Шкарбан); впровадження у педагогічну діяльність в умовах інклюзії інноваційних, зокрема інтерактивних, технологій (О. А. Комар), інформаційно-комунікаційних технологій і роботи з електронними навчальними ресурсами (Т. П. Запороженко, Л. Л. Макаренко, О. М. Снігур), ігрових технологій (О. Ю. Рома); вплив на результативність професійної діяльності педагога в умовах інклюзивного навчання його саморозвитку і самовдосконалення (А. В. Кужельний, А. О. Міненко, Л. І. Себало), креативного потенціалу особистості вчителя (Н. І. Міщенко).

Ми поділяємо думку про ототожнення професійної готовності вчителів початкової школи загалом і до роботи в умовах інклюзії з процесом і комплексною якістю особистості педагога (В. Г. Білик, Л. В. Костюченко, А. В. Кужельний, О. Ю. Рома), системою компонентів (І. М. Коновальчук), формуванням знаннєвого апарату та вироблення умінь (Д. І. Пащенко), її багаторівневістю (М. О. Ковальчук).

Мета статті – описати технологічне забезпечення, спрямоване на формування готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного середовища навчання, яке дасть змогу вчителю працювати над власним креативним, інноваційним потенціалом, вибудувати траєкторію професійного вдосконалення і розвитку упродовж усього періоду фахової підготовки та післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наявних у наукових розвідках підходів до дефініції поняття «технологія» дає підстави стверджувати, що визначення цього феномена тяжіє до ототожнення з майстерністю (Сисоєва, 2001; Колупаєва, 2019; Таранченко, 2019), сукупністю або поетапністю певних методів, прийомів, методик чи процесів, спрямованих на досягнення певних результатів (Савченко, 2011: 318; Сисоєва, 2010), певним технологічним процесом, сукупністю певних організаційно-педагогічних умов (Гриньова, 2018: 40; Бобрицька, Процька, 2013: 59). На основі різних підходів до визначення досліджуваного нами феномена можна уточнити дефініцію поняття «технологія», яка визначається нами як сукупність способів, методів, засобів і прийомів, за допомогою яких можна привести предмет дослідження до бажаного або прогнозованого стану; послідовний процес організації певної діяльності задля досягнення заздалегідь спроєктованих результатів.

Ми поділяємо думку про сутність технології (І. В. Гавриш, Л. В. Красюк, О. В. Мірошніченко, І. І. Осадченко, Ю. В. Руднік, В. А. Савченко, Г. К. Селевко, С. О. Сисоєва, А. І. Смолюк) і трактуємо технологію формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання як сукупність етапів, форм, методів, прийомів, інструментів, завдяки використанню яких можна привести

поточний стан підготовки вчителя початкової школи у закладах вищої та післядипломної освіти у відповідність до вимог і викликів інклюзивного середовища навчання; науково обґрунтований та педагогічно спроектований поетапний процес організації фахової та післядипломної неперервної освіти педагогів задля вироблення у них професійної здатності та стійкої мотивації до роботи в умовах інклюзії.

Метою технології формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання є використання на кожному етапі фахової підготовки й підвищення кваліфікації педагога дієвого методичного інструментарію, спрямованого на розвиток у вчителів здатності та прагнення до систематичного удосконалення інклюзивної компетентності упродовж усієї педагогічної кар'єри.

Завданнями технології формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання вважаємо такі:

- перспективне коригування змісту фахової та післядипломної педагогічної освіти задля приведення його у відповідність до вимог, умов і викликів інклюзивного освітнього середовища у початковій школі;

- підбір і реалізація у практиці підготовки педагога у закладах вищої та післядипломної педагогічної освіти дієвих методів, прийомів і форм навчання;

- розроблення й реалізація алгоритму неперервної підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання;

- впровадження у підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для початкової освіти описаних та апробованих у наукових розвідках кращих педагогічних практик і підходів до формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання;

- закладення передумов для подальшого розроблення системи заходів науково-методичного супроводу підготовки та підвищення кваліфікації вчителів початкової школи у контексті забезпечення їх неперервного професійного розвитку та фахового вдосконалення відповідно до умов інклюзивного освітнього середовища.

Технологія формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання передбачає організаційно-цільовий, дидактико-методичний, практичний, пролонговано-прогнозувальний та підсумковий етапи.

Основними формами реалізації технології можуть бути колективні обговорення змісту фахової та післядипломної освіти вчителів початкової школи (організаційно-цільовий етап), дискусійні платформи (дидактико-методичний етап), семінари, майстер-класи, тренінги, практикуми, конференції, естафети обміну досвідом, педагогічні турніри (практичний етап), SWOT-аналіз, педагогічні дискусійні платформи, звітні презентації (пролонговано-прогнозувальний етап), укладання рекомендацій (підсумковий етап).

Орієнтуючись на позиції дослідників щодо необхідності створення комп'ютерно орієнтованого, мобільного середовища у фаховій підготовці та неперервній педагогічній освіті (Вітвицька, 2015; Ясвін, 2001; Каплінський, 2019), використання хмарних технологій в освітній діяльності, веборієнтованих, мультимедійних технологій і методик (Бобрицька, Процька, 2013: 59) та актуальності оптимального поєднання методик традиційного та дистанційного навчання в сучасному освітньому процесі закладів вищої педагогічної та післядипломної педагогічної освіти (Колупаєва, 2019, Таранченко, 2019; Сисоєва та ін., 2001), до методів, які сприяють реалізації розробленої нами технології, відносимо метод проєктів, дискусійні методи, продуктивні методи, інтерактивні методи.

Поділяючи думки учених щодо необхідності формування у вчителів початкової школи компетентності у сфері використання ІКТ, цифрової грамотності, її сутності та значимості (В. Г. Гриценко, О. О. Гриценчук, А. С. Дрокіна, Н. М. Кіяновська, С. Г. Литвинова, І. В. Пліш, С. М. Процька, О. В. Суховірський, К. С. Хоружий), вважаємо за необхідне використання інформаційно-комунікаційних засобів, якими має оволодіти вчитель початкової школи з перспективою подальшого їх використання у професійній діяльності в умовах інклюзії, здійснюючи адекватний їх підбір залежно від специфіки контингенту дітей з особливими потребами.

Для забезпечення неперервної підготовки вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання на професійно-адаптивному етапі в межах формування мотиваційно-ціннісної готовності доцільно провести діагностику наявності у здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» стійких мотивів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, виробити систему стійких ціннісних орієнтацій щодо інклюзії, формування адекватного сприйняття педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Когнітивно-діяльнісний ком-

понент готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання на професійно-адаптивному етапі передбачає побудову та упровадження стійкої системи знань, умінь і навичок, спрямованих на вироблення здатності до створення під час перспективної роботи в реальних інклюзивних умовах сприятливого освітнього середовища для дітей з особливими потребами; підбору і впровадження майбутнім учителем початкової школи методик і технологій, покликаних організувати спільну навчальну діяльність дітей з особливими потребами і дітей з нормальним рівнем розвитку; використання цифрових, електронних засобів навчання, віртуальних інструментів для встановлення системи навчальних комунікацій між суб'єктами освітнього процесу в умовах інклюзії; удосконалення теоретичної бази з питань психології, педагогіки та методики роботи вчителя початкової школи в умовах інклюзії; утвердження розуміння здобувачем вищої педагогічної освіти вичерпності знаннево-понятійного комплексу, дидактико-методичної, загальнопедагогічної підготовки, набутих знань у закладі вищої освіти, а також необхідності постійного пролонгування процесу набуття професійних компетентностей через самоосвіту, самонавчання, неформальну освіту.

У формування рефлексивно-особистісного компонента готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання на професійно-адаптивному етапі мають бути закладені чіткі передумови для вироблення у бакалаврів здатності до здійснення компаративного аналізу особливостей педагогічної діяльності у звичних та інклюзивних умовах навчання; до орієнтування під час проєктування педагогічної діяльності на можливості і ресурси закладу освіти; до здійснення обґрунтованого, адекватного і раціонального вибору дидактико-методичного інструментарію для роботи в інклюзивних класах; до реалізації різноаспектного оцінювання власної педагогічної діяльності в умовах інклюзивного середовища навчання.

Пропонована нами технологія у межах формування комунікативного компонента готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання на професійно-адаптивному етапі спрямовується на вироблення у здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» мовленнєвих умінь і навичок, моделей мовленнєвої поведінки, необхідних для роботи в умовах інклюзивного навчання; вміння здійснювати проєктування та реалізацію успішних комунікативних актів у межах провадження педагогіч-

ної діяльності в умовах інклюзії; встановлення комунікативної взаємодії з усіма зацікавленими суб'єктами для вирішення проблем і питань спільного навчання дітей з особливими потребами і дітей з нормальним розвитком.

Технологія формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання на діяльнісно-процесуальному етапі задля формування мотиваційно-ціннісного компонента готовності скеровується на впровадження у систему фахової підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» заходів, спрямованих на утвердження уже сформованих мотивів майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзії; залучення здобувачів вищої педагогічної освіти до обговорення актуальних проблем інклюзивного навчання у Новій українській школі, трансляцію ними власного бачення вирішення ключових викликів, які постають перед учителем початкової школи під час роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Задля формування когнітивно-діяльнісного компонента професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання нашою технологією пропонуються на діяльнісно-процесуальному етапі побудова в межах освітньої траєкторії магістрів чіткого алгоритму узагальнення й систематизації набутих знань, умінь і навичок щодо інклюзивної освіти й навчання; надання здобувачам вищої педагогічної освіти додаткових можливостей удосконалення їх інклюзивної компетентності; перевірка стану готовності майбутніх учителів початкової школи у реальних умовах інклюзивного освітнього середовища через проходження педагогічної практики; здійснення коригувань варіативної складової частини змісту освіти магістрів задля досягнення ними прогнозованих і запланованих нами показників готовності до роботи в умовах інклюзії; формування методичної компетентності у контексті створення сприятливих умов для особистісного розвитку й навчально-пізнавальної активності дітей з особливими потребами і нормальним рівнем розвитку; вироблення стійкого і вмотивованого алгоритму для саморозвитку та самовдосконалення.

Рефлексивно-особистісний компонент готовності магістрів за розробленою нами технологією буде досягатися через формування у здобувачів вищої педагогічної освіти здатності до проєктування та реалізації професійних дій і ситуацій через впровадження в освітній процес обґрунтовано підібраних методик і технологій; корегування упроваджених в освітній процес методик залежно

від специфіки і викликів інклюзивного освітнього середовища; здійснення й обґрунтування доцільності використання підібраних або адаптованих відповідно до освітнього середовища методів, прийомів і технологій; оцінювання та зіставлення з прогнозованим рівнем досягнутих результатів спільного навчання дітей з особливими потребами й нормальним розвитком.

На діяльнісно-процесуальному етапі формування комунікативного компонента професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання здійснюється через спрямування мовленнєвої активності магістрів на створення сприятливих умов для комунікації суб'єктів освітнього процесу з використанням інноваційних ефективних безбар'єрних інструментів, зокрема електронних засобів, цифрових і мобільних технологій, віртуальних спільнот; розвиток комунікативної компетентності магістрів і спрямування досягнутого рівня цієї компетентності на проектування результативних комунікативних актів із усіма сторонами освітнього процесу в умовах інклюзії.

На рефлексивно-коригувальному етапі формування мотиваційно-ціннісного компонента професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання реалізовуватиметься через вироблення прагнення й здатності до самостійного вирішення поточних завдань і проблем інклюзивної освіти в межах власної професійної діяльності; прагнення власним прикладом утверджувати позитивне ставлення до дітей з особливими потребами й створювати при цьому сприятливі умови для спільного здобуття знань і соціалізації дітей з особливими потребами й нормальним рівнем розвитку; усвідомлення необхідності реалізації розробленого алгоритму дій, спрямованих на удосконалення своїх педагогічних умінь, необхідних для ефективного виконання професійних функцій в умовах інклюзивного середовища навчання; розуміння важливості своєї участі у створенні оптимальних умов середовища спільного навчання дітей з особливими потребами і нормальним розвитком; гуманістичну спрямованість і толерантну поведінку вчителя початкової школи під час провадження педагогічної діяльності в умовах інклюзії.

У ході виконання вчителем початкової школи своїх педагогічних функцій у реальних умовах інклюзивного середовища навчання формування когнітивно-діяльнісного компонента професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання зводиться до проектування з подальшою реалізацією педагогом

власної системи вдосконалення фахових знань, умінь і навичок з урахуванням набутого під час роботи в умовах інклюзії педагогічного досвіду; реалізації вчителем початкової школи апробованих і з доведеною ефективністю саме в умовах інклюзії методів, прийомів і форм роботи під час організації спільного навчання дітей з особливими потребами й нормальним розвитком; використання педагогом усіх доступних ресурсів і можливостей для досягнення мети педагогічної діяльності в інклюзивних умовах навчання; застосування вчителем початкової школи додаткових (інтерактивних, інформаційно-комунікаційних) засобів для реалізації спроектованих з урахуванням специфіки інклюзії методичних моделей уроків, досягнення мети викладання та виховання у Новій українській школі.

Рефлексивно-особистісний компонент професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання можна вважати повністю сформованим, коли на рефлексивно-коригувальному етапі вчитель початкової школи проявляє здатність до самоаналізу та самокритики результатів своєї професійної діяльності в умовах інклюзивного середовища навчання; здійснює самостійне коригування методики викладання з урахуванням викликів інклюзії, власних педагогічних результатів і засад Нової української школи; здійснює адекватне педагогічне втручання у процес соціалізації дітей з особливими потребами і нормальним розвитком; проводить систематичний контроль та оцінювання результатів власної педагогічної діяльності в інклюзивних умовах; здійснює порівняльний аналіз досягнутого і прогнозованого рівнів професійної діяльності в умовах інклюзивного середовища навчання.

Комунікативний компонент професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання на рефлексивно-коригувальному етапі формується за рахунок успішної реалізації вчителем початкової школи ефективних комунікативних тактик під час спілкування із суб'єктами освітнього процесу та іншими зацікавленими сторонами у вирішенні питань інклюзивної освіти; здатності до позитивного вирішення конфліктів у педагогічному середовищі й запобігання ним; вмінь здійснювати переконливий та аргументований вплив на адресата мовлення; моделювання й реалізації успішних мовленнєвих актів, завдяки яким досягається створення сприятливого для навчання й розвитку середовища спільної навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами й нормальним розви-

тком; підбору та використання з навчально-пізнавальною метою і для встановлення продуктивних комунікативних актів цифрових, віртуальних засобів комунікації з урахування специфіки конкретного інклюзивного класу.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, пропонуємо такі рекомендації щодо формування професійної готовності вчителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання. В організаційній діяльності слід забезпечити повноцінний доступ здобувачів вищої освіти і педагогів-практиків до інноваційних інструментів педагогічної діяльності, доцільних для використання в умовах інклюзії (інформаційно-комунікаційні технології, дистанційні платформи, віртуальні педагогічні

майстерні, цифрові засоби навчання); у викладацько-навчальній діяльності варто розробити та впровадити освітні курси пролонгованої дії, що забезпечить постійну підтримку високого й достатнього рівнів сформованості інклюзивної компетентності вчителя початкової школи; у дослідницько-перспективній діяльності необхідно залучити здобувачів вищої педагогічної освіти і вчителів-практиків до проведення наукових досліджень з пошуку та розроблення ефективних в умовах інклюзивного навчання методів, прийомів, технологій, форм, методик; розробити чіткі програми дій щодо фахового удосконалення вчителя початкової школи, який працює в інклюзивних педагогічних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобрицька В. І., Процька С. М. Організаційно-педагогічні умови застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. № 9. С. 58–61.
2. Гриньова М. В., Калініченко І. М. Підготовка педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми проблемами в умовах інклюзивного навчання. *Рідна школа*. 2018. № 5–8. С. 39–43.
3. Про освіту : Закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 03.01.2021).
4. Вітвицька С. С. Інноваційні педагогічні технології у системі неперервної професійної освіти : монографія. Житомир : Полісся, 2015. 368 с.
5. Колупаєва А. В., Таранченко О. М. Інклюзивна практика: технології навчання. Київ : Літера ЛТД, 2019. 160 с.
6. Локшина О. І. Етапи розвитку стратегії Європейського Союзу у галузі освіти. URL: <file:///D:/Users/adm/Downloads/272-Article%20Text-800-1-10-20100916.pdf>.
7. Савченко В. А. Формування професійної майстерності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2011. Вип. 14. С. 317–321.
8. Сисоева С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих. *Рідна школа*. 2010. № 11. С. 3–8.
9. Сисоева С. О., Алексюк А. М., Воловик П. М., Кульчицька О. І., Січаєва Л. Є., Цехмістер Я. В. та ін. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія. Київ : ВПОР, 2001. 502 с.
10. Селевко Г. К. *Енциклопедія образовательных технологий* : в 2 т. Т. 1. Москва, 2006. 816 с.
11. Каплінський В. В. Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах : дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.04. Вінниця, 2019.
12. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва : Смысл, 2001. 366 с.

REFERENCES

1. Bobrytska V. I., Protska S. M. Orhanizatsiino-pedahohichni umovy zastosuvannya informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u protsesi profesiinoi pidhotovky studentiv humanitarnykh spetsialnostei. [Organizational and pedagogical conditions for the use of information and communication technologies in the process of professional training of students of humanities]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, № 9, 2013, s. 58–61 [in Ukraine].
2. Hrynova M. V., & Kalinichenko I. M. Pidhotovka pedahohichnykh pratsivnykiv do roboty z ditmy z osoblyvymy osvitynymi problemamy v umovakh inkliuzyvnoho navchannia [Preparation of pedagogical staff to work with children with special educational problems in the conditions of inclusive learning]. *Ridna shkola*, 2018. 5–8, 39–43 [in Ukraine].
3. *Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu"* [Law of Ukraine "On Higher Education"]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Vitvytska S. S. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii u systemi neperervnoi profesiinoi osvity: monohrafiia. [Innovative pedagogical technologies in the system of continuing professional education]. Zh.: Polissia, 2015. 368 s. [in Ukraine].
5. Kolupaieva A. V., & Taranchenko O. M. Inkliuzivna praktyka : tekhnolohii navchannia [Inclusive practice: learning technologies]. Kyiv, Ukraine: Litera LTD, 2019. 160 s. [in Ukraine].
6. Lokshyna O. I. Etapy rozvytku stratehii Yevropeiskoho Soiuzu u haluzi osvity [Stages of development of the European Union strategy in the field of education]. Retrieved from www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em2/content/07loiuet.html [in Ukraine].
7. Savchenko V. A. Formuvannia profesiinoi maisternosti vchyteliv fizychnoi kultury v systemi pisljadiplomnoi pedahohichnoi osvity. [Formation of professional skills of physical education teachers in the system of postgraduate pedagogical education]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 16: Tvorchia osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky*. Kyiv, 2011. Vyp. 14. S. 317–321. [in Ukraine].

8. Sysoieva S. O. Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh. [Interactive technologies of adult learning]. *Ridna shkola*. Kyiv, 2010. № 11. S. 3–8. [in Ukraine].

9. Sysoieva S. O., Aleksyuk A. M., Volovyk P. M., Kulchytska O. I., Sichaiava L. Ie., Tsekhmister Ya. V. ta in. Pedagogichni tekhnolohii u neperervnii profesiinii osviti: monohrafiia [Pedagogical technologies in continuing professional education]. – K.: VIPOL, 2001. 502 s. [in Ukraine].

10. Selevko G. Entsiklopediya obrazovatelnyih tehnologiy: V 2 t. [Encyclopedia of educational technologies: In 2 vols.]. T.1. Moskva: Rosia, 2006. 816 s. [in Russian].

11. Kaplinsky V. V. Systema profesiynoho stanovlennya maybutn'oho vchytelya v protsesi zahal'nopedahohichnoyi pidhotovky u pedahohichnykh universytetakh : dys. ... dokt. ped. nauk : spets. 13.00.04 [The system of professional development of the future teacher in the process of general pedagogical training in pedagogical universities: dis. ... Dr. ped. Science: special. 13.00.04]. Vinnytsia, 2019.

12. Yasvin V. A. Obrazovatel'naya sreda: ot modelirovaniya k proektirovaniyu [Educational environment: from modeling to design]. Moskva, Rosia: Smyisl, 2001. 366 s. [in Russian].